

СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ІДЕЙНО-СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ ЛІТЕРАТУРНОГО ФЕНОМЕНА «ТИХОЇ ЛІРИКИ»

WORLDVIEW PHILOSOPHICAL AND IDEOLOGICAL-STYLE DOMINANT LITERARY PHENOMENON OF "SILENT LYRICS"

Шарагіна О.В.,

викладач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства
ПВНЗ «Київського міжнародного університету»

У статті розглянуто світоглядно-ідейні риси феномена «тихої лірики» в контексті літературного процесу 1960–80-х років. Проаналізовано самотні риси поетичного явища на прикладі творчості митців указанного періоду. Досліджено ідеологічні домінанти «тихої лірики»: «аполітичну відстороненість», «творчий маргіналізм», «ідеологічне мовчання». Осмислено морально-естетичні складники поетичного явища: «завуальований філософізм» та «натурфілософію». Інтерпретовано внутрішній стан ліричного героя у вигляді глибинного «екзистенційного одинокання».

Ключові слова: автокомунікація, герметизм, екзистенціалізм, натурфілософія, homo silentio, «тиха лірика».

В статье рассмотрены философские черты феномена «тихой лирики» в контексте литературного процесса 1960–80-х годов. Проанализированы самобытные черты поэтического явления на примере творчества поэтов. Исследованы идеологические доминанты «тихой лирики»: «аполитичная отстраненность», «творческий маргинализм», «идеологическое молчания». Осмысленно нравственно-эстетические составляющие поэтического явления: «завуалированный философизм» и «натурфилософия». Интерпретировано внутреннее состояние лирического героя в виде глубинного «экзистенциального одиночества».

Ключевые слова: автокоммуникации, герметизм, экзистенциализм, натурфилософия, homo silentio, «тихая лирика».

The article considers philosophical and style main features of the literature phenomenon “quiet poets” in the literary process of the 1960s and 1980s. The main features of the poetic phenomenon are analyzed on the example of poets’ work of this period. The ideological dominant of “quiet poets” is investigated: “apolitical isolation”, “creative marginalism”, “ideological silence”. The moral and aesthetic components of poetic phenomena are conceptualized – “veiled philosophy” and “natural philosophy”. Internal state of the lyrical hero interpreted in the “existential loneliness”.

Key words: autocommunication, hermetism, existentialism, natural philosophy, homo silentio, “quiet poets”.

Постановка проблеми. «Тихі лірики» були генеративними вихідцями з шістдесятництва, їхня естетична програма відзначалася дотриманням високоморальних пріоритетів та гедоністичним баченням родинної ідилії. Якщо в мажорних віршових нотах шістдесятників звучало бажання зупинити зумисну цілеспрямовану дискримінацію народу, у конформістів гриміли гучні лозунги та гасла, в яких прославлялася тогочасна влада, то «тихі лірики» говорили про масштабні загальнокультурні зміни в мінорному – «стишеному» тоні, сфокусованому на внутрішньому світі ліричного героя, проте частково дотримувалися позицій попередників. Через певні суспільно-політичні обставини лірики не насмілювалися висловлювати своє незадоволення відкрито, але водночас і не бажали підтримувати позицію «завербованих» поетів.

Серед літературознавчих праць, у яких частково осмислювалися світоглядно-ідейні риси феномена «тихої лірики» в контексті літературного процесу 1960–80-х років варто вказати на ґрунтовні наукові напрацювання українських уче-

них, зокрема монографію Е. Соловей «Українська філософська лірика» (1999), де виокремлюються провідні поетичні течії в літературному процесі ХХ століття, в яких домінує натурфілософська тематика, характерна для медитативних рефлексій «тихих ліриків». У книзі Л. Тарнашинської «Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління. (Історико-літературний та поетикальний аспекти)» (2010) зауважуємо аналіз світоглядної платформи всього літературного процесу другої половини минулого століття, яка й зумовила умовний поділ на «гучних» та «тихих». Рецептивне декодування світоглядно-ідейних домінант указанного ліричного феномена осмислювалася у книзі В. Моренця «Оксюморон» (2010).

Серед дисертаційних досліджень, у яких зауважуємо осмислення філософсько-художніх домінант «тихої лірики» варті уваги роботи того ж В. Моренця «Сучасна українська лірика: (особливості розвитку і логіка саморуху)» (1994), Л. Кулакевич «Концепція світу і людини у творчості С. Йовенко» (2005), Н. Поколенко «Східноукраїнський поетичний

«канон» (за творчістю В. Сосюри, Л. Талалая, В. Стуса, П. Вольвача)» (2006), О. Каленченка «Поліфонізм поетичного дискурсу шістдесятників (В. Симоненко, М. Вінграновський, В. Підпалій)» (2008), В. Крупки «Поезія Володимира Забаштанського: (проблеми творчої еволюції)» (2010), Ю. Мендель «Натурфілософська металогія лірики Володимира Затулівітра в контексті поезії 1970–90 рр.» (2012).

Варто зазначити, що у вищесказаних наукових працях осмислення та аналіз провідних філософсько-художніх домінант здійснюються частково на прикладі поодиноких представників указанного поетичного явища, ми ж намагаємося відобразити самобутні риси «тихої лірики» комплексно, в чому й полягає актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в осмисленні світоглядно-ідейних домінант феномена «тихої лірики» в контексті літературного процесу 1960–80-х років, аби експлікувати самобутні риси поетичного явища на прикладі творчості Н. Білоцерківець, В. Діденка, В. Забаштанського, В. Затулівітра, В. Коржа, Л. Талалая, Р. Лубківського, П. Мовчана, П. Осадчука, Л. Скирди.

Досягнення мети наукової роботи передбачає виконання певних завдань, серед яких є осмислення світоглядних орієнтирів у філософській системі «тихої лірики», які виступають формантами провідних рис поетичного явища, та аналіз суспільно-громадянської позиції представників «негучної» поезії в контексті українського літературного процесу 1960–80-х років ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. «Тихі лірики» обирали позицію «подвійних стандартів»: їх не можна було назвати «гвинтиками» політичної системи, але їхня громадянська позиція не відповідала номінації «гучних» бунтарів. Через усвідомлення себе частиною системи, через загальнополітичні умови та соцреалістичне виховання лірики не могли позбутися відчуття другорядності, однак прагнули творчої самореалізації. Поети відроджували традицію українського села, зображували любов до рідної землі, відтворювали генетичну пам'ять історичного минулого, що ідентифікувалося у фольклорній та релігійній традиціях, які апелювали до національної самобутності. Це спонукало поетів звернутися до витоків, осмислити коріння, внаслідок чого у творчості популяризувалася традиційність.

Художні домінанти «негучної» поезії в контексті літературного процесу 1960–80-х років чітко виокремлюються на ідеологічному, морально-

естетичному та особистісно-емоційному рівнях сприйняття творчого процесу.

«Аполітична відстороненість» – парадоксальне осмислення дійсності, «пасивне» прийняття загальносуспільних постулатів провладної верхівки, яка нівелювала особистість, апелюючи до розуміння людини, як частини комуністичного колективного «Ми». «Кидаючи» у відповідь «оди політичній верхівці», або ж не критикуючи її, митцям вдавалося комунікувати в провладному соціумі. Таким чином, пасивна громадянська позиція митців та вимушене прославлення технократичного прогресу того дня надавали можливість у подальшому створювати якісну поезію.

У вірші Л. Скирди «Розмова по дорозі до Цихідзирі» (1979) звучить радянська риторика, поетеса говорить про безкінечну працю на благо народу, адже лише це може сформувати сильну особистість, так званий «труд безликого вола», що було характерним для тогочасного суспільства. *«Я знаю – так було, й так буде: / Самотність зникне, зникне щем, / Лиш труд світитиме крізь будні, / Лиш труд при сонці й під дощем. <...> Кажу я: «Дух не спопеліє, / У безвість, ні, не відлетить, / Проте лиш труд вінчає мрію. / Труд над усе – блаженна мить!»* [12, с. 52]. Окрім соцреалістичного розуміння людської праці, поетеса апелює до розумових удосконалень, накопичення моральних якостей.

Провідним мотивом у вірші Р. Лубківського «Перед каменярем» є зображення насадженого колективістського «ми»: *«Дзвенить, серця! Не смієте мовчати, / Не смієте дудніть порожняком. / Ми у життя прийшли, щоб зазвучати / Скульптурою, картиною, рядком»* [6, с. 74]. Підтримуючи гучні лозунги та гасла провладної верхівки, лірик заперечує мовчання і прагне визнання власне естетичного складника в культурному процесі.

Мотиви колективістського технократичного прогресу звучать у вірші П. Осадчука «Цвіркуни хай радіють запічні» (1964): *«Цвіркуни хай радіють запічні, / Що вітри їм чужі зустрічні, / Хай у лігвах своїх лежебоки, / Кволо мріють про тихі роки. / Поки ми і Вітчизна, поки / Буде жити: «Ні слова про спокій!»* [10, с. 11]. Ліричний герой заперечує застій, гучно захоплюючись колективними досягненнями «Ми-Вітчизни».

Окрім «аполітичної відстороненості», провідною домінантою «тихої лірики» в ідеологічному контексті визначаємо **«творчий маргіналізм»** – подвійна громадянська позиція, художньо репрезентована на інтертекстуальному рівні, з метою висловлення бунтарської позиції щодо правлячого

режиму, про що частково йшлося й у попередніх поезіях. Відмова від гострого засудження тогочасного режиму дала змогу успішно закінчити провідні радянські вузи, творчо самореалізуватися у сімдесятих роках ХХ століття, адже представники цього феномена, на відміну від «киян» чи «дисидентів», майже усі були членами Спілки письменників України, посідали керівні посади у редакціях.

Деякі лірики, незважаючи на провідні натурфілософські мотиви нероздільного зв'язку людини та природи, возвеличували стрімку урбанізацію, стверджуючи, що це сприяє прогресивному розвитку становлення сильного народу. В. Діденко у поезії «Назавжди відмарив я жар-птицями» (1961) співає оди сталеварам, теслям (актуальна тематика шістдесятих), про внутрішнє самозаглиблення не йшлося, панівне місце посідав стрімкий поступ уперед: *«До писання тоскного, рожевого / Не шукаю нині я доріг. / Дай-но, музо, тембру металевого, / Щоб звучати буряно я зміг! / Назавжди відмарив я жар-птицями. / Відійдуть в пісню вдень, а чи вночі / Земляки з гравованими лицями – / Сталевари, теслі, сіячі»* [5, с. 9]. А у поезії «У гаю падолистом черленим» (1979) з'являється інша риторика: *«У гаю падолистом черленим / Стелять путь чорнокорі дуби, / Щоб ішов я дзвінком і натхненним / Сурмачем і звитязцем доби»*[5, с.38]. У застійні сімдесяті суспільство не звучало так гучно, як у шістдесятих, тому бажання ліричного героя бути сурмачем доби, не було ейфорійним блаженством від прогресивного розвитку суспільства, а радше єднанням із природним світом (образ дуба).

Н. Білоцерківець у вірші «Ти також щовечора їдеш у цій електричці» (1989), стверджує про зв'язок села та міста у майбутньому задля цивілізаційного поступу Батьківщини: *«Із міста в село, із села до ранкового міста – / могутні масиви народного духу і сил / пульсують і движуться далі. І де та врочиста / мета, / що штовхає вперед / за масивом масив?...»* [1, с.61]. Спостерігаємо соцреалістичний мотив будівництва щасливого майбутнього, запорукою чого є індустріальний прорив, у якому природний світ зазнає поразки. Зауважуємо, що кінцеве риторичне питання є, власне, тією маргінальною позицією митця: піддає сумніву стійке переконання в насадженому технократичному прогресі ХХ століття на благо радянського народу.

У подвійному контексті деякі представники «тихої лірики» возвеличували героїзм радянської армії. Гордість за звитязні подвиги бійців звучать у вірші В. Коржа «Звитязи клич»: *«Та мов-*

чать припорошені трави, / мої думи летять за вітрами, / чую клич бойової пори / під зорею солдатської слави: / Не себе боронить прапорами, / а собою – / життя й прапори!» [4, с. 42]. Провідними образами постають солдат і прапор – символи незнищенності СРСР, сили радянського бійця, прапора, за які солдати віддавали життя. В інтертекстуальній площині автор засуджує людей, які змінюють власну патріотичну позицію, що було особливо актуальним у воєнні та повоєнні роки ХХ століття.

Унаслідок політичного пресингу та жорсткої цензури наприкінці 1960–х початку 1970-х років Принциповою ідеологічною позицією стало так зване «творче мовчання» шістдесятників (як відповідь на стандартизацію культурних замовлень влади). У поезії «тихих ліриків» образ мовчання почав набувати колосального значення: він позиціонував стійке громадянське протистояння культурної еліти, що зверталася до особистісного осмислення історії власного народу, відстоювання гуманістичних принципів, загальнолюдських цінностей та ідеалів. З огляду на це, виокремлюємо ще одну доміную «тихої лірики», так звне **«ідеологічне мовчання»** – художнє моделювання homo silentio в поетичному тексті, з метою максимально точної демонстрації загальносуспільного стану.

Значна кількість віршів «тихих ліриків» так демонструє мовчання, як апеляцію до принципового вибору свідомої творчої ізоляції, зумовленої політичним цькуванням культурного андеграунду. Це читаємо у вірші В. Забаштанського «Може, і справді так треба» (1986), де наголошується: *«А народ мій лотосом годують / І чужі, й свої ж, обрусені. / І мовчи, а то візьмуть, як дурня, / Та й на ложе на прокрустове, / Підженуть тебе до еталону / Це ж бо вигідніше за Сибір! / І попросять, щоб своїм же ломом / Зруйнував храмину у собі»* [2, с.272]. Указуємо на стоїчну позицію ліричного героя, силу волі якого намагається зламати провладна верхівка. Як відомо, тисячі представників української інтелігенції за власну морально-естетичну позицію у 1960–80-х роках змушені були відбувати ув'язнення в Сибірі, Колимі чи Соловках. Спостерігаємо художнє моделювання міфологічного фразеологізму «прокрустове ложе», яке влучно підкреслює тогочасний загальносуспільний стан соціалістичних шаблонів, які штучно насаджували заангажованому населенню республік.

Аналогічну позицію всенародного оніміння простежено у рядках вірша П. Мовчана «Ця тиша, – наче плач дитячий серед ночі» (1988): *«Ця тиша, – наче плач дитячий серед ночі: / спа-*

лахує, горить, підчорнена вогнем, / і лускається скло – хтось голосно регоче, / І болісно мовчить пришикло, наче пташка, / цей згусток блазувань чи отверділий сміх... <...> Мовчить людський словник... мовчать живі і мертві. / Усі віки мовчать, хоч мають що сказати» [8, с. 294]. Автор наголошує на стані «мертвотної тихості», яка символічно відображає не лише знецінення поетичного слова, але й маркує загальносуспільний стан тотального безголосся, в якому митець демонструє власну естетичну позицію, яка не приймає соцреалістичну ідеологію та ксенофобський радянський шовінізм. Образ мовчання експлікує біль та страждання від протиправного тоталітарного правління, яке посягало на демократичні засади вільного існування на землі.

У морально-естетичній площині образної парадигми «тихої лірики» домінантою позиціонувався *«завуальований філософіям»* художнє моделювання дійсності, сфокусоване на моральних категоріях добра і зла та естетичних концептах гармонійного людського існування на землі задля пізнання власного покликання та призначення. Слушно констатує Т. Пастух, що «естетика «тихої лірики» є однією з найцікавіших у цьому періоді, оскільки вона дає можливість поезії поставати поезією, в стихійному режимі шукати предмет, який опоетизовувався» [11], – сугестивне сприйняття дійсності в контексті внутрішніх рефлексій.

У значній кількості поезій «негучних» ліриків возвеличується художній образ мистецтва – естетична категорія прекрасного (як у культурному середовищі, так і в житті пересічного громадянина). Варто процитувати рядки з вірша В. Коржа «Трояндо, погаси вогні – не тішусь» (1968), де автор оголошує красу провідним рушієм творчого процесу сучасності: *«Гей, ні! Красо життя, очей розмово, / Піднось над все бридке чарівний цвіт. / Дозволь – і я прийду до тебе знову, / Контрастний світ, такий коханий світ...»* [4, с. 365]. Прагнення чистоти та довершеності у становленні самодостатньої особистості, на думку автора, можна досягнути саме в гармонійній взаємодії із природою.

Провідне місце у віршах «тихої лірики» посідала музика, яка стала одним із презентантів естетичної категорії прекрасного. Роздуми над звучанням мелодії, її стану та розвитку в мистецькому світі спостерігаємо у поезії П. Мовчана «Сон» (1968): *«Поклали скрипку у футляр старезний, / І струни, холодом охоплені, тремтять, / І краплі тишини повзуть по струнах – лезах, / Зсипаються в футляр, / мов чорний град. <...> О, влада тьми і супокою влада!.. / Наповнений*

футляр і плетиво вугільне, / Заснули струни / всією довжиною: / Від «до» до «сі», до «голо-сіння», / Від щибету до ситого мажору» [7, с. 12]. Збайдужіння до істинної краси, зумовлене блокуванням культурного процесу та ідеологічними догмами періоду застою, спричинило божевільну буфонаду, яка демонструється голосовими модульціями звуку – беззвуччя в прикінцевих рядках вірша. Прикметним є те, що першокласний образ влади – «ситого мажору» – заглушує звуки вишуканої музики, уособлюючи політичний тиск в естетичній площині мистецького твору.

Однією із провідних рис «негучної» поезії на морально-естетичному рівні є *«натурфілософія»* – єднання із Абсолютом, природою та людиною як трьох невід’ємних компонентів земної світобудови в контексті онтологічних категорій сприйняття дійсності. Людина позиціонується залежною від природного світу та законів його існування. Динамічний розвиток технократичного суспільства, усвідомлення людиною власної всесильності стало неприйнятним у творчості «негучних» поетів, які з упевненістю приклонилися перед її могутністю, надаючи ліриці високого естетичного спрямування. «Тихі» поети закликали до злиття із природними просторами, недаремно О. Каленченко наголошує на тому, що серед усіх тогочасних поетичних угруповань, саме течія «тихої лірики» «мала натурфілософський характер та онтологічну змістову насиченість» [3, с. 14–15], була потужним творчим імпульсом модерної традиції другої половини ХХ століття, де осмислення буттєвих категорій здійснювалося крізь пейзажну образність.

Знаковим у цьому аспекті видається вірш Л. Скирди «Прогулянка за містом» (1965), де лірична героїня прагне абсолютного спокою, якого досягає у природному світі: *«Втечу від міста / Ліс – моя зупинка. / Там коло лісу / Гінсова газель / Мене дратує ввічливість будинків, / І ввічливість продуманих алей, / І вимушеність стриманих поклонів, / Берети у повітрі, як медузи, / І компліменти на манер прокльонів, / І вічний бій між друзями за музу. / А в лісі тихо»* [12, с. 11]. Простежуємо неприйняття міського простору, природне безголосся довкілля спонукає до душевної гармонії, яка вкрай потрібна для творчого зростання ліричної героїні.

На особистісно-емоційному рівні домінує *«екзистенційне одинакування»* потреба у герметичності, внутрішній міграції, стишеному способі життя, одвічних сковородинських пошуках себе у людському суспільстві. Ліричний герой виступає маргінальною особистістю, яка, з одного

боку, прагне стати надлюдиною, вповні пізнати світ, а з іншого – вважає себе безликою істотою, яка не може це здійснити під тиском політичної ситуації.

Особливого значення у віршах «негучних» поетів набував екзистенціал самотності, який презентував бінарний семантичний комплекс ліричного відображення внутрішнього світу ліричного героя, що базувався на концептах «внутрішньої гармонії – душевного болю». Екзистенційна самотність, викликана «особистою самотністю» [9, с. 13], презентує життєву позицію індивіда, як відповідь на негативні фактори, що зумовлюють дисгармонійність людського існування. Панічний стан, який виникає внаслідок усвідомлення себе «залиш енцем» у реальному світі, притаманний ліричному героєві Л. Талалая із поезії «Осінній плин» (1989): *«Осіння світиться дорога, / Дерева дивляться з води, / Ідеш, оглянешся – нікого, / Ніде нікого – ти один. / І ніби з чаші не чужої, / І ніби п'єш із рук своїх, / Та все здається, за тобою / Хтось зупинився і притих. / І ніби дихає у плечі, / Але навколо тишина, / Ніде нікого, тільки вечір / Стіка, як скибка кавуна»* [13, с.277]. Художнє моделювання самотності здійснюється через постійне вживання неозначених займенників (ніде, нікого), які відіграють провідну роль у тексті, адже маркують соціально заблоковану творчу комунікацію ліричного героя.

«Відчужуюча самотність» [9, с.13], зумовлена несприйняттям взаємодії свого Его та оточуючого світу, призводить до так званої «моральної самотності» [14, с. 25], що відображає руйнацію духовного зв'язку із навколишнім світом, підкреслюючи безцільність людського життя. Ното *silentio*, яке супроводжує стан відчуженої самоти, притаманне творчості П. Мовчана, зокрема у вірші «Криничний день» (1968) читаємо такі рядки: *«Поклавши відтінь самоти / на тихе лоно половини, / світ прокинувся: / без дударів і без трембіт, / лиш тихо шепітний політ /*

вірла, змалілого в краплину, / і світло, світло без упину, / і сонцяявлена людина, / що творить собі інший світ» [7, с. 50]. Автор описує самотність особи в нічну пору доби, аби контрастно підкреслити тривожне відчуття її покинутості. День символізує можливість віднайти себе і зрозуміти власний внутрішній стан для того, аби відчути радість від власного творіння. Прикметним є те, що внутрішній стан індивіда описується у стихених тонах, що віддзеркалює саме «тихоліриківського» ліричного героя, який відзначається інтровертивним психотипом, самозаглибленим в емоційну сферу.

Культурний процес 1960–80-х років ХХ століття характеризувався великим поетичним підйомом, у якому вагоме місце посіло літературно-естетичне явище «тихої лірики». Світоглядно-ідейні та філософсько-стильові доміанти літературного феномена «тихої лірики» характеризувалися такими самотніми рисами, як «аполітична відстороненість», «творчий маргіналізм», «ідеологічне мовчання», «завуальований філософізм», «натурфілософію» та «екзистенційне одинакування». Художнє моделювання дійсності у ліричних творах апелювало до естетичних критеріїв, онтологічних категорій та тісного зв'язку людини із природою. Митці вдавалися до роздумів над власним поетичним покликанням, можливістю творити у нелегких суспільно-політичних умовах 1960–80-х років із метою формування певних моральних пріоритетів читача. Унаслідок згубного впливу суспільства на індивідуальність та творчий саморозвиток у поетів виникала потреба в певній герметичності, внутрішній міграції та стихеному способі життя, що й спостерігаємо у ліричній спадщині представників вказаного поетичного феномена. З огляду на те, що виокремлені нами художньо-естетичні доміанти «тихої лірики» малодосліджені в сучасному літературознавстві, вбачаємо перспективи наукової думки у подальшому студіюванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білоцерківець Н. Готель централь: поезії. Львів: Кальварія, 2004. 120 с.
2. Забаштанський В. І все-таки – стою!...: поезії, переклади. Київ: Грамота, 2009. 672 с.
3. Каленченко О. Поліфонізм поетичного дискурсу шістдесятників (В. Симоненко, М. Вінграновський, В. Підпалій): дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2009. 163 с.
4. Корж В. Чиста сила: поезії. Київ: Український письменник, 2010. 590 с.
5. Кушніренко І., Жилінський В. Василь Діденко. Поет, громадянин, редактор. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2007. 223 с.
6. Лубківський Р. Громова дерево: вибрані твори. Київ: Український письменник, 2006. 525 с.
7. Мовчан П. Твори в 3 томах. Т. 1. Голос: Поезії. Київ: Просвіта, 1999. 640 с.
8. Мовчан П. Твори в 3 томах. Т. 2. Межовий камінь: Поезії. Київ: Просвіта, 1999. 535 с.
9. Мовчан М. Феномен самотності як проблема буття особистості в соціальному середовищі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 09.00.04. Київ, 2008. 20 с.

10. Осадчук П. Незрима стріла часу: Поезії. Київ: Дніпро, 1997. 302 с.
11. Пастух Т. «Тиха лірика і сучасність». Буквоїд. 2015. URL: <http://bukvoid.com.ua/column/2015/09/21/110113.html>.
12. Скирда Л. AD Astra! Київ: Р.І.К., 2000. 424 с.
13. Талалай Л. Вибране: поезії. Київ: Дніпро, 2004. 448 с.
14. Фромм Э. Бегство от свободы. Москва: Прогресс, 1990. 271 с.

УДК 821.161.2-321.1.09Кобринська Н.:159.923.3

«НОВЕЛІ ЧИСТО ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСТРОЇВ» (ЖАНР «ПСИХОГРАМИ» В ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ)

“NOVELS OF EXCLUSIVELY PSYCHOLOGICAL MOODS” (“PSYCHOGRAM” GENRE OF NATALIA KOBRYNSKA’S ARTISTIC PROSE)

Швець А.І.,

*кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи
Інституту Івана Франка
Національної академії наук України*

У статті проаналізовано поетику та жанрові риси невідомих творів Наталії Кобринської «Руки» і «Відцвітає», маркованих новаторським генологічним означенням авторки – «психограми». З’ясовано місце цих творів у творчості еволюції прози письменниці, а також рецепцію у критичних відгуках сучасників. Теоретично окреслено літературознавчу дефініцію і генологічні ознаки психограми.

Ключові слова: психограми, психологізм, поетика, тілесність, враження.

В статье проанализировано поэтику и жанровые черты неизвестных произведений Наталии Кобринской «Руки» и «Отцветает», маркированных новаторским генологическим определением автора – «психограммы». Выяснено место этих произведений в творчески-стилевой эволюции прозы писательницы, а также рецепцию в критических отзывах современников. Теоретически обозначено литературоведческую дефиницию и генологические признаки психограммы.

Ключевые слова: психограммы, психологизм, поэтика, телесность, впечатления.

The article analyzes the poetics and genre features of unknown works of Natalia Kobrynska “Hands” and “Afterblooming”, marked by innovative genological definition of the author – “psychograms”. The place of these works is elucidated in creative and stylistic evolution of the writer’s prose, as well as their reception in critical reviews of contemporaries. The literary definition and genological signs of psychogram are theoretically outlined.

Key words: psychograms, psychology, poetics, corporeality, impressions.

Постановка проблеми. Художня проза Наталії Кобринської – цікаве явище в царині українського письменства як із погляду творчої історії, авторської інтенційності, жанрово-стильової еволюції, так і з погляду видавничої репрезентації, різно-рідної критичної рецепції і вписуваності в український літературний контекст загалом. Проте дотепер Н. Кобринська як письменниця, на жаль, не стала належним чином популяризованою, інтерпретованою чи хоча б удоступненою для цілісного осмислення. За майже сто років від смерті письменниці так і не з’явилося повного видання її творів, особливо пізніших, розосереджених у тогочасних часописах і невідомих всьому загалу. На заваді цьому була, з одного боку, інерція хиб-

ного реалізоцентричного маркування усієї творчості Н. Кобринської, а з іншого – відсутність належного видавничого структурування її прози у форматі повного видання. Тому найактуальнішою є потреба написання різноаспектних інтерпретаційних студій, у яких би прозу Н. Кобринської було осмислено з погляду творчої еволюції, вияву різних стильових напрямів, поетики образності, тематичного діапазону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Долання стереотипів в осмисленні прозового спадку письменниці й значна увага до його модерністського сегмента спостерігаються у працях Н. Гаєвської [3], І. Кейван [13], М. Крупки [18], М. Лапій [19], М. Легкого [20], О. Мельник